

Nicolae SANDU,

lector al Catedrei drept public
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Mariana PAVLENCU,

lector al Catedrei drept public
a Academiei Ștefan cel Mare a MAI, master în drept, doctorand

PROBLEME ALE MIGRAȚIEI ÎN PERIOADA RECESIUNII ECONOMICE

Moldova is a country of migrants. According to official government estimates, more than 600 000 moldovans are living and working abroad, although the actual figure differs according to different sources and likely tops one million. Migrants are also a major source of income for the national economy, with remittances from those abroad estimated at \$300 million per year.

Fenomenul migrației a existat dintotdeauna, concretizat prin transhumanță, invazii, colonizări și cruciade, sau provocate, în general, de atracția exercitată de regiunile mai bogate asupra populațiilor mai sărace.

În zilele noastre, preocuparea demografică re apare datorită riscurilor pe care le naște în producerea unor crize, la nivel local, zonal, continental sau planetar, ceea ce ar putea influența în mod negativ ordinea socială, sau în declanșarea unor tulburări ale echilibrelor etnice sau religioase.

Deși în ultimul deceniu în unele zone ale lumii, precum Europa, migrația a înregistrat fluxuri sporite, problema migrației internaționale este pentru multe state ale lumii o preocupare conjuncturală, chiar reziduală, mai degrabă de răspuns la unele evoluții decât de gestiune sau estimare a circulației persoanelor.

În cadrul fluxurilor de populație, circulația forței de muncă înregistrează dimensiuni în creștere atât a numărului, cât și a intensității. La scară mondială migrația este relativ redusă, cca 3% din populația lumii. Deși fluxuri migratorii importante întâlnim într-un număr relativ moderat de state ale lumii, practic nici o țară din lume nu rămâne în afara fluxurilor migrației internaționale. Acestea sunt fie țară de origine, fie țară de tranzit sau de destinație pentru migranți, ori dețin toate cele trei atribute simultan. [1, p. 73]

Pentru spațiul european, circulația persoanelor și respectiv a forței de muncă prezintă o importanță deosebită, lărgirea UE în valuri succesive, îmbătrânirea demografică a populației țărilor vest-europene într-un ritm accelerat și motivele economice reprezentând principalele stimulente pentru intensificarea circulației persoanelor și a forței de muncă.

Migrația presupune deplasarea unei populații dintr-o regiune în alta pentru a se stabili acolo. Ea înseamnă deci deplasare și stabilire. A emigra semnifică acțiunea de părăsire a propriei țări pentru a te stabili în alta țară. A imigra reprezintă activitatea prin care intri într-o țară, alta decât a ta, pentru a te stabili acolo. În acest sens nu trebuie confundat termenul „străin” cu „imigrant” cum uneori o fac administrațiile care îi contabilizează pe deținătorii de permise de ședere ca emigranți. Un student aflat la studii în altă țară, diplomații sau turiștii nu sunt imigranți. Reținem că fenomenul imigrației este, așadar, un fenomen internațional și are ca punct de plecare țara de origine a emigrantului și ca punct de sosire țara în care se va stabili imigrantul respectiv.

Pierre George distinge patru categorii de emigranți:

- a) emigrantul care își manifestă dorința de a-și schimba țara și, în final, naționalitatea;
- b) muncitorul străin care este un emigrant temporar;
- c) persoanele deplasate (expulzate, repatriate, transferate) alungate din țara lor de origine;
- d) refugiații care au optat pentru părăsirea țării lor. [2, p. 54]

După cum am observat, populația mondială în ultimii cincizeci de ani a crescut considerabil. Evoluția și repartizarea sa a evoluat sub influența, pe de o parte, a dinamicii populațiilor din zona lumii a treia, și pe de altă parte, sub influența îmbătrânirii progresive a populației din zonele cele mai bogate. Aceste state au devenit în câțiva ani dependente de cerințele de imigrări. Perioada aceasta se caracterizează prin răsturnarea de tendințe și prin complexitatea extremă a mișcărilor populației mondiale. Pentru a argumenta această afirmație, vom analiza în continuare evoluția și tendințele fenomenului imigrației contemporane.

Cu referire la un teritoriu național, se face distincția între migrația internă, atunci când deplasarea se face în interiorul țării respective, și migrația externă sau internațională. Migrația internațională din zilele noastre se realizează sub câteva forme mai importante: migrația forței de muncă, migrația membrilor familiilor lucrătorilor anterior emigranți, migrația forțată de calamități naturale, de persecuții politice sau religioase, de războaie etc. Dacă, în ceea ce privește migrația internă, nu intervin decât rareori opreliști de ordin juridic, migrația internațională este, într-o măsură importantă, determinată de politicile materializate în reglementări specifice în raport cu emigrația și, mai ales, cu imigrația.

Migrațiile sunt un proces natural de funcționare și dezvoltare a societății umane. În procesul migrațiilor au loc interacțiuni între oameni de diferite etnii, de diferite culturi și limbi. Oamenii își îmbogățesc cunoștințele despre alte state și popoare, capătă deprinderi lingvistice și profesionale necesare. Migrațiile ajută reintegrării familiilor, creșterii nivelului de bunăstare materială a oamenilor.

În același timp, să menționăm că datorită migrațiilor oamenii își asigură securitatea personală, se retrag din regiunile unde au loc conflicte militare, etnonaționale, cataclisme tehnogene sau naturale (incendii, inundații, alunecări

de teren, cutremure, tsunami etc.). Cu ajutorul migrațiilor, statele lumii deseori își soluționează problemele social-economice, tehnico-științifice, demografice.

Însă nu e secret că migrațiile în masă pot duce și duc la acutizarea diferitor probleme politice, social-economice, la tensionarea relațiilor interetnice, la înrăutățirea situației demografice, criminogene, social-psihologice, medico-sanitare, la apariția conflictelor sociale (în primul rând, pe piața muncii: salariu, șomaj etc.), la alte consecințe negative în interiorul țării, pun în pericol securitatea națională a statului. Să nu uităm că migrațiile sunt deseori folosite de mass-media și politicieni pentru a promova scopuri politice, a cucerii puterea sau a distruge concurentul politic sau electoral, pentru a crea atmosfera xenofobă față de reprezentanții altor popoare și etnii. De aceea este firească tendința diferitor state de a regla procesele migraționiste, de a promova o politică bine chibzuită, îndreptată spre obținerea unor avantaje maximale și spre minimizarea consecințelor negative ale strămutărilor în masă ale populației. Este clar că pentru aceasta e necesar de cunoscut situația migratorie reală în țară, de posedat informații adecvate despre caracterul, tendințele, formele și fluxurile acestor procese. Consolidarea Moldovei ca stat independent și democratic este însoțită de includerea ei și integrarea treptată în procesele migraționale internaționale. Ea începe a fi presată atât din partea cetățenilor proprii ce tind să-și realizeze strategiile migraționale, cât și din partea cetățenilor străini, care leagă realizarea proiectelor de viață cu permutarea în Moldova sau tranzitul prin teritoriul statului moldovenesc în alte state. [3, p.108]

Destramărea statului sovietic care a fost însoțită de procesele secesioniste și iredentiste, tensionarea relațiilor interetnice, procesele de migrație etnică și repatriere a cunoscut un flux destul de masiv. În 1992 a avut loc conflictul militar în Transnistria, care a stimulat migrațiunea forțată, apariția refugiaților și a persoanelor intern deplasate din raioanele estice ale țării. Tranziția la democrație pluralistă și economie de piață în Republica Moldova, reformele social-economice s-au soldat cu un preț social enorm. A scăzut brusc potențialul economic al țării. În anul 2000 el a constituit 33 la sută din nivelul anului 1990. În anul 2000 nivelul de trai al populației s-a redus esențial, constituind 19 la sută din nivelul anului 1990. Aceasta a sporit migrațiunea economică. În prima jumătate a anilor 1990 domina migrațiunea economică comercială de tip „suveică” („shattle”, „celnok”). Însă în a doua jumătate a anilor 1990 ea se reduce treptat, este înlocuită cu altă formă de migrațiune economică – migrațiunea forței de muncă. Prin aceste forme de migrațiune economică, oamenii, populația moldavă își salvează viața, viitorul său și al copiilor săi, migrațiunea creează condiții materiale unei vieți cât de cât decente în perioada transformărilor sociale. [4, p. 96]

Migranții de muncă moldoveni au devenit o realitate, un fenomen social masiv în mai multe state ale lumii. Însă și aici se observă o evoluție. Dacă la început migranții de muncă moldoveni se orientau spre activități de muncă în est, Rusia, astăzi vectorul vestic și în primul rând sud-vestic (Italia, Portugalia, Spa-

nia, Grecia, Turcia etc.) devine tot mai atractiv. În migrațiunea forței de muncă internațională sunt incluși reprezentanții ai diferitor etnii ce conlocuiesc pe teritoriul Republicii Moldova. În categoria migranților de muncă găsim reprezentanți din toate orașele și satele Moldovei, de diferite vârste și sex. Ei muncesc la construcții, lucrează în agricultură, participă la recolta roadei și prelucrarea produselor agricole, conduc transportul obștesc. Ei îngrijesc de bătrâni, copii și invalizi, lucrează în structurile de deservire socială și distractivă, prestează servicii sexuale etc., sunt acolo unde se poate de câștigat un ban mai mare decât în țara-patrie. Ei, aflându-se ilegal în țările-recipiente, lucrează la negru astăzi, creând condiții de viață bună pentru ziua de mâine. Ei au încredere numai în ei și în apropiații lor, nu văd sprijin din partea structurilor statale naționale. [5, p.117]

Procesul migrației este unul complex cu efecte multiple și variate. Unul dintre efectele cele mai vizibile, cu impact mare asupra fluxurilor de migrație este evoluția pieței forței de muncă.

Migrația forței de muncă nu are doar efecte negative, aspectul pozitiv al acesteia fiind benefic atât pentru țările de origine, cât și pentru cele de destinație. Între cele două categorii are loc o diseminare a cunoștințelor și a metodelor moderne de lucru. Se dobândesc experiențe cu efecte pozitive asupra dezvoltării ulterioare a indivizilor. Efectele migrației sunt de natură economică, socială, culturală pentru toți cei implicați.

Pentru țările de origine, efectele migrației sunt pozitive în primul rând în domeniul protecției sociale prin reducerea numărului șomerilor și crearea unui echilibru pe piața muncii ducând la creșterea salariilor. Diminuarea deficitului de forță de muncă se realizează prin angajări de muncitori din țări cu nivel de trai scăzut, care obțin salarii mai mari decât în țara lor de origine, în funcție de pregătirea, aptitudinile și respectul acestora pentru muncă.

Un alt avantaj al angajării acestei categorii de muncitori este și acela că, având contracte încheiate pe perioade mai mari de un an, aceștia nu pot pleca la alte companii. Impedimentele angajării muncitorilor străini constau în acordarea unui statut legal acestora și în existența unor puternice diferențe culturale între națiuni.

Un avantaj pentru țările de origine este și fluxul de valută al migranților (chiar dacă o mare parte este destinat consumului imediat), factor de creștere economică ce contribuie la micșorarea presiunii asupra deficitului contului curent și balanței de plăți externe al acestora. Transferurile bănești din străinătate au efect imediat de creștere a calității vieții gospodăriilor și familiilor emigranților. Efectele pozitive pentru creșterea economică provin și din faptul că o parte din veniturile provenite de la emigranți sunt economisite în sistemul bancar. Exportul temporar de forță de muncă s-a dovedit a fi mult mai eficient decât investițiile străine.

În situația falimentelor firmelor sau a reducerilor de personal, forța de muncă se orientează spre locuri de muncă mai prost plătite, însă stabile, devenind „salvatori” ai sistemului și factori ai stabilizării economice.

Experiența de leadership și calificările îmbunătățite dobândite de grupurile de repatriați contribuie, de asemenea, la creșterea economică a țării respective. Aceștia transferă know-how-ul și standardele înalte, putând deveni angajatori pentru o parte din semenii lor. Companiile au ajuns la concluzia că experiența acestora este mult mai utilă decât a angajaților străini care au fost transferați în țările de destinație pe bani mulți. În vederea împiedicării emigrării specialiștilor, cu efecte asupra reducerii dezvoltării tehnologice, există modalitatea de a-i motiva prin crearea de rețele între aceștia și cei din alte țări. [6, p. 207]

Pentru dezvoltarea economică, în țara de origine s-ar putea utiliza migrații și abilitățile lor prin încurajarea unei migrații circulare. Migrația circulară ar diminua exodul de „creiere” pentru că absența ar fi temporară și ar oferi recompense pentru întoarcerea în țara de origine atunci când nu mai poate sta în țara de destinație.

Pentru țările de destinație efectele asupra creșterii economice sunt favorabile. Emigranții reprezintă o forță de muncă bine pregătită, capabilă de performanțe înalte. Aceștia vor acoperi și domenii economice, bine plătite, ce nu prezintă interes pentru muncitorii autohtoni chiar în condițiile unui nivel ridicat al șomajului, sau datorită lipsei personalului calificat în aceste domenii.

Existența unei oferte variate de forță de muncă determină angajatorii să aleagă persoanele cele mai potrivite, din punctul de vedere al calificării și aptitudinilor, pentru posturile respective. De asemenea, există acum posibilitatea extinderii activității acestora prin crearea de noi locuri de muncă. Lucrătorii migrați își pot pune în practică cunoștințele dobândite în țara de origine, ajungând să fie recompensați corespunzător calificării.

Mulți cetățeni migrați își pun în practică ideile de afaceri înființându-și firme și creând astfel locuri de muncă atât pentru conaționali, cât și pentru cetățenii altor state. În unele țări aproape jumătate din creșterea economică se datorează imigraților.

Țările de destinație facilitează de multe ori accesul pe piața muncii a forței de muncă înalt calificată cu influențe pozitive asupra eficienței economice, creșterii produsului intern brut și îmbunătățirii nivelului de trai.

Existența unei migrații circulare în țara de destinație ar răspunde unor temeri privind migrații care stau permanent și ar oferi o alternativă liberalizării complete a acesteia.

În condițiile crizei actuale, migrația ar putea fi o soluție „tăierea” acesteia nefăcând decât să adâncească și mai mult deficitul economic al țărilor respective.

În locul unei dezvoltări pe termen mediu, Republica Moldova are parte de o migrație pe termen lung. Pentru inversarea fluxului este nevoie ca statul să-și contureze liniile strategice în așa fel încât să ducă la crearea de locuri de muncă diversificate într-o economie optimală și relativ echilibrat distribuită pe teritoriul țării. Baza extrem de fragilă pe care evoluează economia republicii face ca problema echilibrului macroeconomic și a nivelului de trai să nu-și gă-

sească rezolvarea într-un viitor apropiat. În lipsa investițiilor companiilor de top care, prin expansiunea cifrelor de afaceri și a fluxurilor financiare, să schimbe radical realitatea, se va putea pune semnul egal între deficitul de competitivitate și emigrație.

Republica Moldova a fost și este țară de origine sau de tranzit în fluxurile de migrație. Unul dintre efectele cele mai vizibile, cu impact mare asupra fluxurilor de migrație, este evoluția pieței forței de muncă. Atât migrația masivă pentru muncă, cât și procesul de îmbătrânire a populației afectează în prezent oferta de forță de muncă. [7, p. 84]

La nivel internațional, migrația forței de muncă este un fenomen cu mare potențial în primul rând pentru dezvoltarea statelor în curs de dezvoltare, reducând sărăcia și determinând creșterea investițiilor în capitalul uman. Ea reprezintă serioase provocări și pentru țările dezvoltate care concurează în atragerea de imigranți pentru a-și acoperi nevoile economice.

Criza globală actuală creează dificultăți pentru toate țările, inclusiv pentru țările membre UE, iar șomajul înregistrează creșteri semnificative.

Referințe bibliografice:

1. V. Moșneaga, „Migrația de muncă a populației și identificarea mecanismelor de protecție a migranților”, în *Piața muncii și dezvoltarea socială în Republica Moldova. Anuar economic și social 2003*, Chișinău, Institutul Muncii, 2004.
2. Pierre George, *L’immigration en France. Faits et problèmes*, Colin, Paris, 1986.
3. *Gestionarea migrației în Moldova*. Raport de evaluare al Organizației internaționale pentru migrație – 2003, Chișinău, 2003.
4. L. Crușu, *Desființarea Uniunii Sovietice și problema migrației*. *Moldoscopie*, USM, Chișinău, 2000, p.18-21.
5. V. Moșneaga, V. Țurcan, Gh. Rusnac, *Migrațiunea forței de muncă în Republica Moldova: cauze, tendințe, efecte*. *Moldoscopie*, USM, Chișinău, 2004.
6. Valentina Țugui, *Efectele migrației asupra creșterii economice în condițiile crizei globale*, Târgoviște, 2008.
7. M. Roșca, V. Teosa, *Resursele umane: migrația de muncă, rolul ei economic și social*. *Moldova, România, Ucraina: integrarea europeană și migrațiunea forței de muncă*, Ed. „CAPTES”, Chișinău, 2000.